

Σεμ. 7 (25 Απρ.) Πλάτων Ι: κόσμος και θεός

βίος: Πλάτων (427-347 π.Χ.), αριστοκρατική καταγωγή, πελοποννησιακός πόλεμος (431-404 π.Χ.), ολιγαρχία των Τριάκοντα (404 π.Χ.), καταδίκη Σωκράτη για ασέβεια (399 π.Χ.), θεμελίωση Ακαδημίας, κύκλος μαθητών, αποτυχημένη προσπάθεια για εφαρμογή του πολιτικού πλάνου (ταξίδια στη Σικελία, γνωριμία με Δίωνα, επιστροφή στην Αθήνα).

έργο: διαίρεση σε πρώιμους ή απορητικούς διαλόγους (παρουσία Σωκράτη, μελέτη εννοιών, αδιέξοδο), διαλόγους της μέσης περιόδου (δραματικό στοιχείο, διαλεκτική αναζήτηση αλήθειας), και διαλόγους της ύστερης περιόδου (δογματική έκθεση διανοημάτων, απουσία Σωκράτη).

Πολιτεία: αναζητώντας την ιδεατή πόλη

Διαφορετικοί ορισμοί της δικαιοσύνης (τιμότητα στις συναλλαγές, απόδοση καλού στους φίλους και κακού στους εχθρούς, δίκαιο ισχυρότερου), η πόλη ως παράδειγμα, αναλογία πόλης και ψυχής.

Αρμονία συνόλου, κατανομή διακριτών ρόλων, ιεράρχηση τάξεων.

Ορισμός δικαιοσύνης: *τὰ αὐτοῦ πράττειν καὶ μὴ πολυπραγμονεῖν δικαιοσύνη ἐστί.*

Δημιουργοί - *ἐπιθυμητικόν*, ἐπίκουροι - *θυμοειδές*, φύλακες - *λογιστικόν*.

Σύνδεση φιλοσοφίας και πολιτικής: αν δεν βασιλεύσουν στις πόλεις οι φιλόσοφοι ή δεν φιλοσοφήσουν γνησίως οι πολιτικοί άρχοντες, καμία πόλη δεν μπορεί να ευτυχήσει.

Ιδεατό σύστημα, μη λεπτομερής συζήτηση για τα πρακτικά ζητήματα της εφαρμογής.

Τίμαιος: κόσμος και θεός

Η απάντηση του Πλάτωνα στην προγενέστερη κοσμολογική παράδοση και η σύνδεση του μακρόκοσμου με τον μικρόκοσμο. Οι πρωταγωνιστές: ύλη, ιδέες, θεός.

Ύλη: Το αδιαμόρφωτο υλικό του κόσμου πριν από τη δημιουργία του.

Ιδέες: Για διαφορετικά όντα βεβαιώνουμε το ίδιο κατηγορούμενο (π.χ. η μηλιά είναι δέντρο, η ροδιά είναι δέντρο, η λεμονιά είναι δέντρο κλπ). Σε κάθε περίπτωση το κατηγορούμενο πρέπει να έχει την ίδια σταθερή σημασία ανεξάρτητα από τα υποκείμενα στα οποία αποδίδεται. Η σημασία του κατηγορουμένου, εφόσον η κρίση είναι αληθής (π.χ. ο Σωκράτης δεν είναι δέντρο), αντλεί την αλήθεια της από την αναφορά στις Ιδέες, τις τέλειες, άφθαρτες και νοητές οντότητες στις οποίες όλα τα ατελή, φθαρτά και αισθητά όντα μετέχουν και ανάγονται. Ιδέες δεν είναι ό,τι συλλαμβάνουμε με τον νου μας αλλά οι έσχατες και αυθυπόστατες εστίες θεμελίωσης της πραγματικότητας και της γνώσης. Λειτουργούν ως υποδείγματα για τη δημιουργία του κόσμου.

Ο πλατωνικός θεός

1. Ο κόσμος δεν δημιουργείται εκ του μηδενός. Οφείλει την ύπαρξή του στη δράση ενός αγαθού θεού δημιουργού που υποτάσσει ένα ατάκτως οργανωμένο υλικό (ύλη) προσβλέποντας σε ένα ιδεατό υπόδειγμα (Ιδέες). Πρβ. τον γλύπτη, το άμορφο μάρμαρο, και το μοντέλο με τις συμμετρικές αναλογίες.
2. Ο κόσμος είναι ο καλύτερος δυνατός αλλά όχι τέλειος. Εμπεριέχει δυσαρμονίες και δυσλειτουργίες καθώς οι έμφυτες ατέλειες της ύλης περιορίζουν τον θεό (πρβ. αρμονικές κινήσεις ουρανίων σωμάτων και πώσεις μετεωριτών). Αυτό που προσπαθεί να πετύχει ο θεός είναι να συγκεράσει την τελεολογική αιτιότητα με τη μηχανική αιτιότητα. Ο θεός είναι επομένως οντολογικά κατώτερος από τις Ιδέες και ανώτερος από τα αισθητά.
3. Ο θεός είναι δημιουργός (τεχνίτης) και περιγράφεται διαδοχικά ως μεταλλουργός, υφαντής, αρχιτέκτονας, κηροπλάστης, ζωγράφος κλπ. Δρα με σκοπιμότητα και επιχειρεί να δώσει μορφή και λειτουργικότητα στα δημιουργήματά του. Για να το επιτύχει εργάζεται με τα υπάρχοντα υλικά και τα τακτοποιεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Όμως ταυτόχρονα δεσμεύεται από την ιδιαίτερη φύση τους που δεν του επιτρέπει να κατασκευάσει τέλεια δημιουργήματα.
4. Ο θεός διακρίνεται για την τέχνη του, την ικανότητά του δηλαδή να μεταπλάθει επιδέξια την ύλη, κυρίως κάνοντας εξαιρετικούς μαθηματικούς υπολογισμούς και εγκαθιδρύοντας τάξη και συμμετρία σε ένα σύστημα που δεν είχε δομή (πρβ. δημιουργία ήλιου και συγκέντρωση φωτιάς στο κατάλληλο σημείο). Επίσης χαρακτηρίζεται από αγαθότητα, δηλαδή τα κίνητρά του είναι ευγενή και αποσκοπούν στη δημιουργία ενός κόσμου οργανωμένου που θα φιλοξενεί και θα συντηρεί τα έμβια όντα, ιδιαίτερα τους ανθρώπους. Ένα άλλο βασικό χαρακτηριστικό του θεού είναι η πρόνοια, η φροντίδα του και το διαρκές ενδιαφέρον του για το δημιούργημά του ως σύνολο και όχι για τα μέρη του (πρβ. ιατρός, σώμα και μέρη σώματος).
5. Το ελάχιστο θεϊκό μερίδιο των ανθρώπων είναι η ψυχή, ιδιαίτερα το έλλογο τμήμα της (λογιστικόν), που εγκλωβίζεται προσωρινά στο φθαρτό σώμα. Η ψυχή είναι αθάνατη, κατοικεί διαδοχικά σε διαφορετικά σώματα, και μέσω αυτής έχουμε μια αμυδρή γνώση του κόσμου των Ιδέων καθώς η θέαση των αισθητών όντων μας υπενθυμίζει τα αιώνια υποδείγματά τους.